

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות עבדים (2)

סימן רסז - כל דיני עבד ושפחה, סעיפים כ - מא

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

כ יָכוֹל הָרֵב לומר (א) לְעַבְדּוֹ: (ב) עֲשֵׂה עִמִּי (ג) וְאֵינִי זָנֵךְ. (ד) אֲבָל עַבְדִּי נִכְסֵי מְלוֹג, (פּרָגַשׁ נִכְסֵי מְלוֹג כְּעֵנֶנּוּ מְלִינֵת הָרֹאשׁ שְׁמוֹלָשִׁין הַשֶּׁעַר וְעוֹזְבִין הָרֹאשׁ, כִּךְ הַפֶּעַל אוֹכֵל פְּרוֹת וּמֵנִיחַ הַקָּרוֹן וְאִין לוֹ לְשׁוֹת בָּזוֹ) (ה) חֵיב (ו) לְזוֹנֵם. הַגָּה: וְיֵשׁ אֲדוֹמָרִים הָאֵל דְּיָכוֹל לומר אֵינִי זָנֵךְ, הֵינִי (ז) פְּשָׁה־שָׁנִים כְּתוּבָנָן אֲבָל בְּשָׁנַת בְּכָתָה שְׁאִין מְרַחֲמִים עָלָיו, לֹא. (ח) אֲבָל יָכוֹל לומר לוֹ: לֹא מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ בְּמִזְוֹנוֹתֶיךָ, (ט) אִף

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) לעבדו. הכנעני, אבל לא לעבדו עברי (רש"י גיטין יב, רמב"ם) שהרי הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, ואינו יכול לאכול הוא פת יפה ולהאכיל לעבדו פת קיבר (שלחן גבוה סקל"ח), ואפילו שאין עבד עברי נוהג בזמן הזה מכל מקום יש ללמוד מכאן שהקונה ישראל למעשה ידיו אינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך (ש"ך סקל"ג).

(ב) עשה עמי. כל היום עד הלילה (בבא קמא פז:).

(ג) עשה עמי ואיני זנך. אלא בלילה (בבא קמא שם) חזור על הפתחים (רש"י גיטין יב ד"ה עשה עמי, תוספות ר"ד ד"ה שאם) או תתפרנס מן הצדקה (טור) שישאל מצווים להחיות עניים שביניהם (ש"ך סקל"ד). ואפילו שאם לא יזון אותם ימותו או יברחו, מכל מקום כיון שהרב רוצה לזוקק בנכסיו אין בית דין מצווים לשמור נכסיו (רמב"ם לביאור החתם סופר גיטין יב: ד"ה אלא). וצריך הרב לתת לו זמן ועת לבקש פרנסתו אצל אחרים לחזור על הפתחים (תפארת יעקב ד"ה בגמרא, וד"ה תוספות ד"ה ולימא).

ויש מי שפירש: יכול הרב לומר לעבדו, לא שאנו מתירים לו שיאמר להם עשה עמי ואיני זנך, שהרי אין לך אכזריות יותר מזה, וגם צדקה לא יתנו לו בשביל הרב שיטול עבודתו ולא יזון אותו, אלא שאין אנו מתערבים מה אדם עושה עם עבדיו ויעשה כרצונו, וממילא יזון אותם, כי אם לא יזון אותם הרי הם יברחו ממנו כיון שהוא אכזר כל כך, ולמה לנו להזהירו שישמור ממונו ישמור בעצמו ואם ישתגע ויאמר להם כך באמת יברחו ויפסידם לגמרי (ערוך השולחן אות לא, וראה אמרי ראונו גיטין יב: עמוד קכח מדפי הספר שישב כל קושיותיו).

(ד) אבל עבדי נכסי מלוג. שהכניסה לו אשתו (ש"ך סקל"ה).

(ה) חייב לזונם. שעל מנת כן הכניסה אותם, ואם לא יזון אותם ימותו או יברחו, ואשתו תפסיד שהרי הוא אינו חייב לשלמם (טור לפירוש פרישה סקמ"ה, ט"ז סק"ט). ומכאן שגם את האפוטרופוס של יתומים קטנים בית דין מכריחים אותו לזון את עבדי הקטנים כי אם לא יזון אותם הם יברחו ונמצא מפסיד ממון יתומים ועלינו לשמור ממונם (ערוך השולחן אות לא).

(ו) לזונם. ויכול הבעל לומר לעבדי נכסי מלוג איני רוצה בעבודת העבד ואיני זן אותו, כי אולי יעבדו אצל אחרים ויהיה להם אוכל ולא יברחו (כסף משנה, ב"ח, ש"ך סקל"ה).

(ז) כשהשנים כתיקונם. שימצא מרחמים שירחמו עליו (לבוש אות כ).

(ח) אבל יכול לומר לו. אפילו בשנת בצורת (לבוש אות כ).

(ט) אף על פי שאינם מספיקין. כי לא רצו חכמים לכופו יותר, כי עבד שאינו מוציא בשכרו כדי מזונותיו אינו שווה (לבוש אות כ).

על פי שְׁלִיחַן מִסְפִּיקִין (טור וְהַפְסְקוֹת וְהַלָּא"ה וְנֶחֱזַק"ל). **כא** הַקוֹטֵעַ יד עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל חֵבְרוֹ, נוֹתֵן (י) חֲמִשָּׁה דְּבָרִים (יא) לְאֲדוֹן וְהָעֶבֶד נֹזֵן מֵהַצָּדָקָה, (יב) אֵף עַל פִּי שֶׁהָאֲדוֹן לֹקַח הַשֶּׁבֶת, שֶׁהָרִי יָכוֹל לֹמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי, וְאֵינִי זֶנֶף. וְהָרְפוּי, נוֹתֵן לְרַפּוּאָתוֹ. וְאִם אֲמָדוּהוּ לְהַתְרַפְּאוֹת בָּהּ יָמִים, (יג) וְעָשׂוֹ לוֹ סָמִים חֲזָקִים שֶׁמָּהָר לְהַתְרַפְּאוֹת בָּג' יָמִים, הָאֲדוֹן לֹקַח הִיתָרוֹן אֵף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד נֶצְטָעַר בְּסָמִים הַחֲזָקִים. וְכָל שָׁנָה אִם תִּכָּל צוֹ הָאֲדוֹן, (יד) דִּפְטוֹר (מִיִּשְׁרָיִם נ"ג וע"י ס"ק ל"ז). **כב** (טו) כָּל מָה (טז) שֶׁקָּנָה עֶבֶד, קָנָה רַבּוֹ. בֵּין שֶׁמֶצָא מִצִּיאָה אוֹ נָתַנוּ לוֹ מִתְּנָה, בֵּין שֶׁנָּתַנָּה לוֹ הָאֲדוֹן אוֹ אַחֵר, לֹא זָכָה בָּהּ

~~~ דעה ברורה ~~~

(י) חמשה דברים. נזק צער ריפוי שבת ובושת, ובחושן משפט (סימן ע) נתבאר איזה מהם גובה בזמן הזה (ש"ך סקל"ו).
(יא) לאדון. שהרי הוא של רבו כאחד מבהמותיו, וכל הנאה ממנו של רבו הוא (לבוש אות כא).

(יב) אף על פי שהאדון לוקח השבת. ולא אמר אף על פי שהאדון נוטל הנזק, לפי שבשבת יש חידוש יותר שהוא נהנה עדיין כל שעה מהעבד ובאותו שעה אינו רוצה לזנונו (ט"ז סק"ט).

(יג) ועשו לו סמים חזקים. בדיעבד אם עשו לו, אבל אין רבו רשאי לעשות לו סמים חזקים כדי ליקח המותר לעצמו כי לעבדות מסרן הכתוב ולא לצער ולבושת (ב"ח). וגם העבד יכול למחות שלא יעשו לו סמים חריפים אם יכול להתרפא בלעדן (ערוך השולחן אות לב).

(יד) דפטור. מלשלם, אבל חייב לרפאותו ואפילו בסמים חזקים (לבוש אות כא) כי חיוב ריפוי אינו חיוב ממון אלא זכות הנחבל שירפאוהו (קובץ שיעורים כתובות אות ריח). וכל זה בעבד כנעני אבל אם חבל בעבד עברי שלו חייב בכלל חוץ מן השבת (ש"ך סקל"ז).

(טו) כל מה שקנה עבד קנה רבו. שהרי גוף העבד קנוי לרבו (לבוש אות כב). וספק האם ידו כיד רבו ממש וכשנתנו לעבד נחשב כאילו נתנו ליד רבו ממש, או שבתחילה קנה העבד ומיד זוכה האדון מכח זכות העבד (חידושי הרשב"א קידושין כג: בשם הראב"ד) ויש שהכריע שמקודם זכה העבד ואחר כך רבו זוכה ממנו (נתיבות סימן שסג סק"ב). ומה שקנה הרב אין זה מתורת קנין שקונה הרב, שהרי אינו יכול לעשות שום קנין כי הוא כבר עבדו ובמה יזכה בו שנית, רק ממילא כיון שגוף העבד קנה גם מה שמתוסף מן העבד הרי הוא בכלל נכסיו של האדון, כי הנכסים בכלל העבד הם (שואל ומשיב ח"א סימן קמ).

(טז) שקנה עבד. אפילו קודם שנמכר לעבד קנה רבו (ש"ת לחם רב סימן קל, ופסקו כן שער המלך עבדים פ"ו ה"ב, קצות החושן סימן רמט סק"ב). ויש מי שאומר שרק אחר שכבר נקנה לאדון, אבל מה שקנה העבד קודם שנמכר לרבו שייך להעבד (ערוך השולחן אות לט).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

אֵלָא הַכֹּל לְאֲדוֹן, בֵּין גּוֹף בֵּין פְּרוּת. (יז)אֶפְּלוּ אָמַר לִיה: (יח)עַל מִנַּת שְׁאִין לְרַבֵּךְ רְשׁוּת בּוֹ אֲנִי נוֹתֵן לָךְ, (יט)אִינוּ כָּלּוּם (כ)אֵלָא אִם כֵּן יֹאמַר: אֲנִי נוֹתֵן לָךְ עַל מִנַּת שְׁתַּצָּא בּוֹ לְחֵירוּת. וְלָכֵן חָיו יָכוֹל לְהַכֵּל מִתְּנָה מִדְּבַר, (כא)לְהַכֵּל מִתְּנָה מִתְּנָה מִתְּנָה לְרַבּוֹ וּמִדְּבַר לְאֲחֵר (הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנֵי פֶּקֶד ה' מִהֶלְכוֹת עֲבָדִים וּבִקְמ"ג סִימָן פ"ו מ"ע). **כג עֶבֶד כְּנַעֲנִי, בֵּין קָנָאוּ בַּעֲדוֹ**

~~~ דעה ברורה ~~~

(יז) **אפילו אמר ליה, על מנת שאין לרבך רשות בו אני נותן לך, אינו כלום.** כיון שמיד ברגע הראשון שאמר לעבד שיקנה קנה רבו וכבר לא יועיל המשך אמירתו על מנת שאין לרבך רשות בו, כי זה נחשב כנותן מתנה לחבירו ואמר לו על מנת שהמתנה לא תהיה שלך (פרישה סקמ"ט, ט"ז סק"י).

(יח) **על מנת שאין לרבך רשות בו.** וכן אם אומר אלא מה שאתה נותן לפיך, אינו כלום, שהרי ברגע הראשון כבר קנה הרב ואינו יכול לומר להיפך (ט"ז סק"י). ויש אומרים שכמו שמועיל לומר לאשה על מנת שאין לבעלך רשות בהן כך מועיל אצל עבד וזכה בו העבד (דרישה, ש"ך סקל"ט, רעק"א, קצות החושן סימן רמט סק"א, בית הראה [פלורנטין] בתחילת הלכות עבדים ד"ה ראיתי). ואפילו שזכה בו העבד כשאמר על מנת מה שאתה נותן לפיך, מכל מקום בפסח אינו חייב בהשבתת חמצו, כיון שאינו קונה אלא בעת שנותן לפיו וקודם לכן לא קנה כלל ואינו יכול להשבית מה שאינו שלו, וכן אינו עובר על בל יראה ובל ימצא כיון שלא הקנה לו אלא לתת לפיו בלבד. וכן לגבי אתרוג אינו יוצא בו כי אינו נחשב לכס. ואפילו אמר מה שתרצה תעשה אינו נחשב לכס (מנחת חינוך מצוה ט).

(יט) **אינו כלום.** והמתנה קיימת ושייך לרבו, כיון שהתנה תנאי שאינו יכול להתקיים כלל אינו תנאי והרי זה כמפליג בדברים וכאומר על מנת שתעלי לרקיע, וכל תנאי שסותר המעשה אינו כלום. ואפילו לא ידע הנותן דין זה שאין קנין לעבד בלא רבו ולאשה בלא בעלה המתנה קיימת (ערוך השולחן אותיות לד - לה).

(כ) **אלא אם כן יאמר, אני נותן לך על מנת שתצא בו לחירות.** פירוש: על מנת שתפדה עצמך במעות אלו, שאז אפילו לעבד אינו מקנה גוף המעות, וכיון שהעבד לא קנה המתנה איך יקנהו רבו, וכשנוטלה רבו יוצא בה לחירות שהרי הנותן לו הקנה לו על תנאי זה (לבוש אות כב, ט"ז סק"י, ש"ך סקל"ח). וכן אם נתנו אחרים מעות לעבד על מנת שלא יהא לאדון רשות בהן אלא שיהא הוא אוכל ולובש בהן לא זכה בהם האדון, שהרי גם לעבד לא נתנו מיד אלא לאותה עת שהוא רוצה לעשות בו דבר (פרישה סקמ"ט, ט"ך סקל"ט).

(כא) **אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומרבו לאחר.** ויש כאן טעות סופר שהרי כיון שיד עבד כיד רבו אם כן לא יכול הרב לזכות לאחר על ידי עבדו ולא זכה בה המקבל, וכמו שתופי מובאות שאינו מזכה על ידי עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו ואינו נחשב זכיה, ולכן צריך להגיה אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומאחר לאחר (ב"ח בקונטרס אחרון, ש"ך סק"מ).

עובד כוכבים (כב) בין קנאו אחר שהטבילו רבו, נקנה (כג) בכסף (כד) או בשטר או בחזקה, (כה) בין קנאו מעובד כוכבים בין קנאו מִיִּשְׂרָאֵל. וחזקה הוא (כו) שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בו, כגון שִׁיתִּיר לוֹ מִנְעָלוֹ או, יִנְעִילָנוּ (כז) או שהוליד פֶּלִי לְבֵית הַמֶּרְחָץ, או הִלְבִּישׁוֹ אוֹ הִפְשִׁיטוֹ, הֶרְחִיצוֹ, (כח) סָכוֹ או גִּרְדּוֹ. (כט) הגה: וְדוּקָא אֵלּוּ, (ל) שֶׁהֵם שְׂמוּשׁ

~~~ דעה ברורה ~~~

(כב) בין קנאו אחר שהטבילו רבו. הראשון לשם עבדות (בית יוסף).

(כג) בכסף. לבד, ואפילו במקום שכתבים שטר בקרקעות (ברכי יוסף סק"י, מכנסת הגדולה חושן משפט סימן קנו משם מרן הבית יוסף בש"ת דיני כתובות סימן ו). וקנין כסף בעבד יכול להיות או בראובן שלקח עבד משמעון, או בקנאו מאביו, ולא במוכר עצמו, כי מיד שיגיע הכסף לידו חוזר לאדון (קצות החושן סימן רמט סק"ב) ויש אומרים שגם במוכר עצמו (המקנה ז). ודין זה תלוי בפירוש מה שקנה עבד קנה רבו שיתבאר בסעיף כב. וכשקונה בכסף מגוי יכול להיות שאפילו בפחות משה פרוטה נקנה שהרי אצל גוי גם פחות משה פרוטה נחשב ממון (מנחת חינוך מצוה שמז).

(כד) או בשטר. שכותבים בו בעלי העבד שמקנים הם אותו לפלוני מקבל השטר, ומסירת השטר לקונה מועילה לו להקנות לו את העבד בין בשטר מתנה ובין בשטר מכירה אף שעדיין לא שילם הקונה את דמי העבד.

(כה) בין קנאו מעובד כוכבים. ויש ראשונים הסוברים שאין שטר מועיל לקנות עבד כנעני אלא מישראל אחר ולא מנכרי (תוספות בכורות יג. ד"ה מה, תוספות קידושין יד: ד"ה הואיל, וכן דעת הרעק"א בשם הגאון מר"ה מאיר ווייל זצ"ל, והמקנה כב: ד"ה תנא אף בחליפין, מנחת חינוך מצוה שמז). והמאירי כתב שאפילו שלא מצינו קנין שטר בקונה מגוי, לענין עבד כנעני מועיל קנין שטר (מאירי קידושין כב:). והמנהג שלא לכתוב שטר על קניית עבד (ברכי יוסף שם מכנסת הגדולה).

(כו) שישתמש בו, כגון שיתיר לו מנעלו וכו'. משמע דעת המחבר דוקא שימוש בגופו וכמו שכתב הרמ"א. אולם בחושן משפט (סימן קצו סעיף ד) כתב המחבר בדעה ראשונה שכתבה סתם וזה לשונו: עשה לו מלאכה שאינו בשימוש גופו, כגון שתפר לו בגד וכיוצא בו קנאו רבו, ויש אומרים שלא קנאו. וצריך עיון (ש"ך סקמ"א). ובאמת כאן אולי כוונת המחבר לכל שימוש אפילו שאינו בגופו, ומה שכתב כגון שיתיר לו מנעלו לדוגמא בלבד נקטה (ברכי יוסף סק"א).

(כז) או שהוליד כליו לבית המרחץ. ויש מי שכתב שדוקא הוליד אחריו, אבל אם הוליד סתם אינו כלום (ברכי יוסף סק"ב).

(כח) סכו או גרדו. והוא הדין אם עשה אחד מהשימושים לאחד מבני ביתו (ערוך השולחן חר"מ סימן קצו אות ג).

(כט) הגה. והגם שאולי המחבר חולק, דרכו של רבינו הרמ"א לא לכתוב ויש אומרים כשאפשר לפרש גם דברי המחבר כן (ברכי יוסף סק"ד).

(ל) שהם שימוש לגופו. והם סימני מלאכת עבדות (בית יוסף בשם הרמב"ן והר"ן) וכן אם ייפה את גוף העבד כמו גלחו, חתך לו יבלת, קנאו בחזקה (חדרי דעה).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

לגופו, (לא) אבל עשה לו שאר מלאכה, כגון שתפר בגדיו, לא (טור ועוד פוסקים עין בית יוסף).
כד הגביה העבד לרב לצרף תשמיש, (לב) קנאו. הגביה הרב לעבד, (לג) לא קנאו.
כה (לד) נקנה בחליפין (פרוש בחליפין בקנין, והוא ענין חלוקה, שמחליף לו הדבר שמקנה לו בכנה בגדו).
 (לה) וכן נקנה במשיכה, שתקפו ומשכו אליו. אבל אם קראו והוא בא אליו, (לו) לא קנאו (לז) אלא אם כן הוא קטן. **כו** העבד קונה את עצמו בכסף או בראשי איברים (לח) או בשטר. כיצד קונה את עצמו בכסף, כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר ליה: על מנת שיצא עבדך בהם לחרות, כיון שקבל הרב הכסף או שוה כסף יצא

~~~ דעה ברורה ~~~

(לא) אבל עשה לו שאר מלאכה. שאינו בגופו של אדון (בית יוסף).

(לב) קנאו. שהרי זו חזקת עבדות (לבוש אות כד).

(לג) לא קנאו. שאין זו חזקה, וגם העבד אינו נקנה בהגבהה שאין דרכו בכך (לבוש אות כד). ובחושן משפט (סימן קצו סעיף ג) הביא המחבר גם את דעת הרמב"ם שקנאו (ש"ך סקמ"ב). ומפני שאין כאן עיקר דין הקנין לא כתב המחבר אלא מה שנראה לו להלכה ובחושן משפט ששם עיקר הלכות הקנין כתב המחבר כל הדעות ולא הכריע (פרישה סקמ"ב, ובזה מתורץ קושיית הב"ח). ויש אומרים שכל זה כשהגביהו בכוחו דרך עליה אבל הגביהו בידו משיכה היא שמושכו לרשותו וידו עדיף מחצירו וקנה (נתיבות המשפט חו"מ סימן קצו סק"ב) ויש אומרים שאין חילוק (חז"א דף כה).

(לד) נקנה בחליפין. כמו כל שאר מטלטלים (לבוש אות כה).

(לה) וכן נקנה במשיכה, שתקפו ומשכו אליו. אפילו שעבדים דינם כקרקע נקנים במשיכה, כי ההקש לקרקע הוא רק לרבות קנינים ולא למעט. ועוד שאין דנים אפשר משאי אפשר, וקרקע אי אפשר במשיכה ועבד אפשר לקנותו במשיכה (פני יהושע קידושין כב: ד"ה אמר. ובנתיבות המשפט סימן קצו ביאורים סק"א כתב שתירוצו הראשון עיקר). ועוד שעבד דינו כקרקע לענין דיני התורה אבל בדיני דרבנן דינו כמטלטלים, וקנין משיכה הוא מדרבנן (הגר"א חו"מ קצו סק"ג). ויש מי שפירש שקנין משיכה בעבד כנעני שתקפו והביאו אליו אינו בתורת קנין משיכה אלא בגדר קנין חזקה (אבן האזל פ"ב מכירה ה"ב).

(לו) לא קנאו. כי בא על דעת עצמו (פרישה סקמ"ג, ט"ז סק"א).

(לז) אלא אם כן הוא קטן. שעל דעת בעליו הולך (פרישה סקמ"ג, ט"ז סק"א) ואם רבו הראשון אמר לו לך אצל הלוקח יש אומרים שמועיל (חו"מ סימן קצו בסמ"ע סק"ה) ויש אומרים שאינו כלום כי צריך משיכה שהולך מחמת הלוקח (קצות שם סק"א, ונתיבות המשפט חידושים סק"ו).
 (לח) או בשטר. ויש אומרים שבשטר על ידי עצמו לא אומרים גיטו וידו באים כאחד ואינו קונה (קצות החושן סימן ר סק"ה) ובקנין מעמד שלשתן אינו קונה שהרי העבד כל זמן שהוא עבד הוא כשורו וחמורו ונחשב כאינו כאן ואין כאן שלשתן (צמח השדה).

הַעֲבֵד לְחֵירוֹת (לט) וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֵבֶד. וְכֵן אִם נָתַן אֶחָד לְעֵבֶד מַעוֹת וְאָמַר: עַל מִנַּת שְׂתִמְצָא בָּהֶם לְחֵירוֹת, אִם רָצָה הָאָדוֹן לְקַבֵּל הַמַּעוֹת יֵצֵא הָעֵבֶד לְחֵירוֹת, וְאִם לֹא רָצָה, לֹא קִנְיָה הָעֵבֶד הַמַּעוֹת (רמב"ם פ"ה מה"ע ד"צ). (מ) וְיִגַּשׁ אֲדֹמָרִים דְּלֹאף קוֹנֶה עַלְמֹו בְּחִלְפִּינֹו, אִם יֵשׁ לוֹ כָּלִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ חִלְפִּינֹו, כְּגֹוֹן שֶׁנִּתְּנֹו לוֹ לֵאמֹר בּוֹ לְחֵירוֹת וְטוֹר בְּשֵׁם רַבְּנֹו קָם וְכ"ד רִאשִׁי ד' בְּהַשְׁגָּוֹת וְרַבְּנֹו יְרוּסָם). כֹּז כִּי־צַד בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים, (מא) עֵבֶד שְׁמַל וְטַבֵּל לְשֵׁם עֲבָדוֹת, (מב) אִם סִמָּא אֲדוֹנֵיו אֶת עֵינֹו, אוֹ הִפִּיל שְׁנֹו, (מג) אוֹ חֲסָרוֹ אֶחָד מֵרֵאשִׁי אֲצַבְעוֹתָיו יָדָיו וְרִגְלָיו, אוֹ רֵאשִׁי אֲזָנָיו, אוֹ רֵאשׁ הַחֹטֶם, אוֹ רֵאשׁ הַגְּיוֹה, אוֹ רֵאשִׁי הַדָּדִים שְׂבָאָשָׁה, יוֹצֵא לְחֵירוֹת (מד) וְצָרִיךְ גִּט שְׁחֹרוֹר. וְכֹפִין רַבֵּו לְכַפֵּשׁ לוֹ גִּט שְׁחֹרוֹר (בית יוסף בְּשֵׁם רַבְּנֹו יְרוּסָם) (מה) אֲבָל חֲתָךְ לְשׁוֹנוֹ, אֵינֹו יוֹצֵא לְחֵירוֹת. כֹּח סָרְסוֹ בְּבִיצִים וְנִתְקַן מִהַפִּס

~~~ דעה ברורה ~~~

(לט) וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֵבֶד. וְקוֹנֶה עֲצָמוֹ בַּעַל כּוֹרְחוֹ (טוֹר) וְאִפִּילוֹ שְׁאִין חֲבִין לְאָדָם שֶׁלֹא בַּפְּנִי, כֹּאן קִבְּלַת רַבֵּו אֶת הַכֹּסֶף גְּרָמָה לוֹ לְהַשְׁתַּחֲרֹר מֵאִלּוֹ וְאֵין אַחֲרִים חֲבִין לוֹ אִלָּא קִבְּלַת הָרַב וְהָרַב מִקְּבֵל אֶת הַכֹּסֶף לְצוּרֶךְ עֲצָמוֹ (ט"ז סק"ב). וְיֵשׁ אֲדֹמָרִים דּוּקָא שֶׁלֹא מִדַּעַתּוֹ, אֲבָל בַּעַל כּוֹרְחוֹ לֹא, וּבִשְׁטַר לְכָל הַדַּעוֹת אֵינֹו קוֹנֶה עֲצָמוֹ בַּעַל כּוֹרְחוֹ (ש"ך סקמ"ג).

(מ) וְיֵשׁ אֲדֹמָרִים דֹּאף קוֹנֶה עֲצָמוֹ בַּחֲלִיפִין, אִם יֵשׁ לוֹ כָּלִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ חֲלִיפִין. וְהָרַבָּה רֵאשׁוֹנִים וְהַטּוֹר כָּתְבוּ שְׁאֵינֹו נִקְנָה בַּחֲלִיפִין, כִּי חֲלִיפִין מוֹעִילִים רַק לְהַפְקִיעַ הַקִּנְיָן מִמֶּן שֶׁל הָעֵבֶד וְלֹא הַקִּנְיָן אִיסוֹר. וְאִם יֵשׁ בַּחֲלִיפִין שׁוֹה פְּרוּטָה מוֹעִילִים גַּם לִגְבִי הָאִיסוֹר מִדִּין כֹּסֶף. וְכָל זֶה כִּשְׁהַחֲלִיפִין הֵם שֶׁלֹא עַל מִנַּת לְהַחֲזִיר אִלָּא בַּתּוֹרַת דְּמִים, אֲבָל בַּחֲלִיפִין עַל מִנַּת לְהַחֲזִיר יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִם מוֹעִיל גַּם לְהַפְקִיעַ אִיסוֹרוֹ אוֹ לֹא וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר בַּסֶּפֶק אִיסוֹר וְכֹפִין לְאָדוֹן אוֹ לְיֹוֹרְשׁוֹ לְכַתּוֹב גִּט שְׁחֹרוֹר, וּבַחוּשׁוֹן מִשְׁפֵּט סִימָנִים רַב – רַג מִתְּבַאֵר דִּינֵי קִנְיָן חֲלִיפִין (וְהִבְיָאוּ הַש"ךְ סקמ"ד).

(מא) עֵבֶד שְׁמַל וְטַבֵּל לְשֵׁם עֲבָדוֹת. אֲבָל עֵבֶד כְּנַעֲנִי שְׁעִדִּין לֹא מֵל וְטַבֵּל וְאֵינֹו מַחֲוִיב בַּמַּצּוֹת אֵינֹו יוֹצֵא בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים רַק בִּשְׁטַר (ב"ח).

(מב) אִם סִמָּא אֲדוֹנֵיו אֶת עֵינֵיו אוֹ הִפִּיל אֶת שִׁינָיו. כֹּמוֹ שֶׁמְפֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה (שְׁמוֹת כ"א, כ"ו-כ"ז).

(מג) אוֹ חֲסָרוֹ וְכ"ו. שְׁנִלְמַד מִשֵּׁן וְעֵין שֶׁהֵם מוֹמִים שְׁבַגְלוּי וְאֵינֵם חוֹזְרִים אֶף כָּל רֵאשִׁי אֲבָרִים (קִידוּשִׁין כ"ד).

(מד) וְצָרִיךְ גִּט שְׁחֹרוֹר. אִפִּילוֹ בִּשְׁנֵי וְעֵין הַכְּתוּבִים בַּפְּסוּק (שַׁעַר הַמֶּלֶךְ עֲבָדִים פ"ה ה"ד שֶׁכֵּן כָּתַב הַרְמָבָם חוּבֵל וּמִזִּיק פ"ד ה"א) וְיֵשׁ אֲדֹמָרִים שֶׁרַק בִּשְׁאֵר רֵאשִׁי אֲבָרִים צָרִיךְ גִּט שְׁחֹרוֹר וְלֹא בִּשְׁנֵי וְעֵין הַכְּתוּבִים בַּפִּירוּשׁ (בֵּית דּוֹד סִימָן קצ"ד מִדִּיּוֹק לְשׁוֹן הַרְמָבָם כֹּאן וְהִבְיָאוּ הַשַּׁעַר הַמֶּלֶךְ).

(מה) אֲבָל חֲתָךְ לְשׁוֹנוֹ אֵינֹו יוֹצֵא לְחֵירוֹת. כִּי אֵינֹו מוֹם שְׁבַגְלוּי (ט"ז סק"ג, ש"ך סקמ"ה) וְדוּקָא אִם הוּא אֵלֶם וְאֵינֹו יָכוֹל לְדַבֵּר גַּם קוֹדֵם שֶׁחֲתָךְ לְשׁוֹנוֹ אִם אֵינֹו יוֹצֵא בַּחֲתִיכַת

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

לגמרי, (מו) יוצא לחרות. אבל אם כרתם ועדין תלויים בכיס, (מז) אינו יוצא לחרות. כט היתה לו אצבע יתרה וחתכה, אם עומדת בסדר האצבעות יוצא לחרות. ל תלש בזקנו ודלדל בו עצם מהלחי, (מח) יוצא לחרות. לא הפכו על ידו (מט) וצמחה וסופה לחזר, (נ) אינו יוצא לחרות. לב הפיל שנו של (נא) קטן שעתיד להחליפה, (נב) אינו יוצא לחרות. לג היתה עינו כהה קצת והפכו בה וסמאה, אם מתחלה היה יכול להשתמש בו קצת, (נג) יוצא בו לחרות. אבל (נד) אם חטטה, (נה) אפילו לא היה יכול להשתמש בו כלל, יוצא לחרות (נו) שהרי חסרו אבר. והוא הדין באחד מראשי אברים שהיה בטל ואינו עושה בו מלאכה, אם חתכו יוצא בו

~~~ דעה ברורה ~~~

לשונו אבל אם היה יכול לדבר קודם לכן ועל ידי חיתוך לשונו אינו יכול לדבר נחשב מום שבגלוי, ויש להסתפק בזה (תפארת למשה והביאו פתחי תשובה סק"ה. וברוח אליהו עבדים פ"ה ה"י נשאר בצריך עיון למה בחרשו יוצא בו לחירות שניכר על ידי הדיבור, וגם כאן בחתך הלשון כשמדברים ניכר חיתוך הלשון ואם כן זה מום שבגלוי ולמה אינו יוצא לחירות).

(מו) יוצא לחירות. כי זה מום שבגלוי (הגר"א סק"ע).

(מז) אינו יוצא לחירות. וספק אולי לדעת הרמב"ם נחשב מום שבגלוי ויוצא בהם לחירות (הגר"א סקע"א).

(מח) יוצא לחירות. כיון שסופו ליבש ליפול וזה מום שבגלוי ואינו חוזר ודינו ככל עשרים וארבע ראשי אברים (דרישה סק"ח).

(מט) וצמחה. ויבשה (רש"י קידושין כד: ד"ה וצמחה).

(נ) אינו יוצא לחירות. שהרי סופה לחזור. ואפילו אין סופה לחזור לבריאותה יוצא לחירות (ערוך השולחן אות נה).

(נא) קטן. וכל זמן שהשינים עשויים להחליף אצלו נקרא קטן לענין זה אפילו מעל גיל שלוש עשרה (ערוך השולחן אות נה).

(נב) אינו יוצא לחירות. שהשן עשוי להחליף ויצמח אחר תחתיו.

(נג) יוצא בו לחירות. שהרי שחתה לגמרי שעכשיו אינו רואה בה כלל (לבוש אות לג).

(נד) אם חטטה. שהוציא עינו לחוץ.

(נה) אפילו לא היה יכול להשתמש בה כלל. שכבר מקודם היתה סמויה לגמרי כבר יצא בו לחירות (לבוש אות לג).

(נו) שהרי חסרו אבר. ומומו ניכר לכל שחורו נראה לכל חטוטה ואין שם עין (לבוש אות

לג).

לְחֵירוֹת שֶׁהָרִי חָסְרוּ אֶבֶר. לֵד הִכְהוּ עַל עֵינֵי וַחֲסֵר מֵאוֹרָה, עַל שְׁנֵי וַנְדָדָה, (נז) אִם יִכּוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עֵדִין (נח) אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. לֵה הִכְהוּ עַל עֵינֵי וַסְמָאָה, עַל אֲזִנֹּו וַחֲרָשָׁה, (נט) יוֹצֵא לְחֵירוֹת. אֲבָל אִם הִכָּה בִּכְתָל כִּנְגַד עֵינֵי אוֹ כִּנְגַד אֲזִנֹּו וַנְבַעַת עַד שְׁאִינוֹ רוֹאֶה וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ, (ס) אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. לוֹ בְּכָל אֵלֹו אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת (סא) עַד שִׁיעֲשֶׂה הָאָדוֹן בְּכוֹנָה. (סב) לְפִיכָּךְ אִם כֹּהֵן לְזֶרֶק אֲבָן בְּבִהְמָה, וַנְפֹלָה בְּעֶבֶד, וַחֲתָכָה אֲצַבְעוֹ אוֹ הִפִּיל שָׁנֹו, אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. (סג) וְכֵן אִם הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעֲי שְׁפַחְתּוֹ, וַסְמָא עֵין עֶבֶר שְׁבַמְעִיָּה, אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת שֶׁהָרִי לֹא יָדַע דָּבָר שִׁיתְכּוֹן לוֹ. אֲבָל אִם הָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא וְאָמַר לֵיהּ: כָּחַל עֵינִי, וַסְמָאָה, יוֹצֵא לְחֵירוֹת (סד) שֶׁהָרִי כֹהֵן לְאֶבֶר. לֹו מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וַחֲצִיו בֶּן חוֹרִין, אוֹ עֶבֶד שֶׁל (סה) ב' ~~~ דעה ברורה ~~~

(נז) אִם יִכּוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עֵדִין. שְׂרוּאָה אִפִּילוֹ מַעֲט בַּעֲיִנֹו אוֹ שֶׁהֵשֵׁן לֹא נִפְלָה לְגַמְרִי. וְלִדְעַת הַרִיטב"א (בסוגיא שם) אִם יִכּוֹל לְרֹאוֹת רַק דְּבָרִים גָּסִים נִחְשָׁב כִּאִינוֹ יִכּוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כִּיוֵן שֶׁאִינוֹ יִכּוֹל לְהַבְחִין בַּדְּבָרִים קִטְנִים. (נח) אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. שֶׁהָרִי לֹא שַׁחַתָּם לְגַמְרִי (לבוש אות לד).

(נט) יוֹצֵא לְחֵירוֹת. כִּי זֶה מוֹם שֶׁבִּגְלוֹי כִּיוֵן שֶׁעַל יְדֵי הַדִּיבּוּר נִיכַר שֶׁאִינוֹ שׁוֹמֵעַ (רוח אליהו על הרמב"ם פ"ה ה"י).

(ס) אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. כִּי הוּא עָשָׂה לַעֲצָמוֹ עַל יְדֵי שִׁנְבָהל (לבוש אות לה) וַיֵּשׁ לַעֲיִין אִם חֵיִיב לְהוֹצִיאוֹ כְּדִי לְצַאת יְדֵי שְׁמִים (שַׁעַר הַמֶּלֶךְ עֲבָדִים פ"ה ה"ז) וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁפְּטוֹר לְגַמְרִי כִּיוֵן שֶׁאֵין דָּנִין קִנְסוֹת בַּזְמַן הַזֶּה וְלִכֵּן אֵין חֵיִיב כָּלֵל לְצַאת יְדֵי שְׁמִים (קצות החושן ח"מ סימן א סק"ז).

(סא) עַד שִׁיעֲשֶׂה הָאָדוֹן בְּכוֹנָה. מִמָּה שֶׁכָּתוּב וַשַּׁחַתָּה (שְׁמוֹת כ"א, כו) לְמַדּוֹ חֲכָמִים שֶׁאִינוֹ חֵיִיב עַד שִׁיתְכּוֹין לְשַׁחַתָּה (קִידוּשִׁין כ"ד:) וַיֵּשׁ מֵהֶרָאשׁוֹנִים שֶׁדַּעַתָּם שֶׁאֵין צָרִיךְ כּוֹוֹנָה (ש"ך סקמ"ו).

(סב) לְפִיכָּךְ אִם כֹּהֵן לְזֶרֶק אֲבָן בְּבִהְמָה וַנְפֹלָה בְּעֶבֶד, וַחֲתָכָה אֲצַבְעוֹ אוֹ הִפִּיל שָׁנֹו, אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. שֶׁהָרִי לֹא כִיוֵן לֹא לְגוֹף הָעֶבֶד וְלֹא לַעֲיִין (לבוש אות לו).

(סג) וְכֵן אִם הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעֲי שְׁפַחְתּוֹ, וַסְמָא עֵין עוֹבֵר שְׁבַמְעִיָּה, אֵינִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת. אִפִּילוֹ שֶׁכִּיוֵן לְגוֹפוֹ שֶׁל זֶה הָעוֹבֵר כִּיוֵן שֶׁלֹא נִתְכּוֹין לַעֲיִין (לבוש אות לו).

(סד) שֶׁהָרִי כֹהֵן לְאֶבֶר. וְאִפִּילוֹ שֶׁכִּיוֵן לְטוֹבָתוֹ שֶׁל עֶבֶד (לבוש אות לו) וְכֵן הִיתָה שֶׁן הָעֶבֶד כּוֹאֲבֵת וְהָיָה רַבּוֹ אוֹמֵן וְעִקְרָה לוֹ יֵצֵא לְחֵירוֹת (הַגְהוֹת מוֹהֲר"א אֲזוּלָאִי אוֹת י"ב). וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִפִּילוֹ לֹא נִתְכּוֹין לְאֶבֶר עֲצָמוֹ אִלָּא אֵל כָּלֵלוֹת הָעוֹבֵר לְנִגּוּעַ בְּאַבְרִיו וַחֲסֵר בּוֹ אֶבֶר יֵצֵא בּוֹ לְחֵירוֹת (ראשון לציון).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

שְׁתַּפִּין, אֵין יוֹצֵאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים, מְשׁוּם דְּאָמַר קָרָא: עֲבָדוּ (שְׁמוֹת כ"א, כ"ב, כ"ג, כ"ד).
הַמִּיּוּחַד לוֹ. לַח (סו) עֲבָדֵי צֶאֱן בְּרוֹזל (פֶּרֶז אֶלֶף בְּרוֹזל, כָּל נְדוּנָא שְׁאֵשָׁה מְכַנֶּסֶת לְבַעֲלָהּ וְשָׂמָּה אוֹתוֹ עָלֶיָּהּ
בְּדָמִים וְהָפֵל לְחֶרֶתוֹ, וְאֶפְסָה כָּהֵן לְשִׁלֹּם כְּעִנְיָן אֶלֶף בְּרוֹזל שֶׁהוּא הַלָּלוּ שֶׁהָפֵל עָלֶיָּהּ הַרְעָה לְחֶרֶתוֹ וּמִחֲפָז הַלָּלוּת וְהִלָּמַד
וְהִתְלַב עִם הַבְּעֵלִים) יוֹצֵאִים בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים לְאִישׁ, אֲבָל לֹא לְאִשָּׁה. (סז) וְשֵׁל נִכְסֵי מְלוּג,
(סח) אֵין יוֹצֵאִין לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה. לֹט (סט) הִפִּיל שֵׁן עֲבָדוֹ וְסִמָּא עֵינּוּ, (ע) יוֹצֵא
בְּשֵׁנוּ וְאֵינוּ נֹתֵן דְּמֵי עֵינּוּ. וְאִם תִּפְסֵי אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם כָּתַב לוֹ גִּט שְׁחָרָר
בֵּין הִפִּיל שֵׁנוּ לְסִמָּא עֵינּוּ, (ע"א) חֵיב לִיתֵּן לוֹ דְּמֵי עֵינּוּ. מִיִּצִּאת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי

~~~ דעה ברורה ~~~

(סה) שני שותפים. ואפילו יש לכל אחד חלק בגוף העבד לעולם אינו יוצא (ב"ח, ש"ך
סקמ"ז).

(סו) עבדי צאן ברזל יוצאים בראשי אברים לאיש ולא לאשה. כיון שהם מיוחדים
לאיש ועכשיו אינם של האשה (ש"ך סקמ"ח).

(סז) ושל נכסי מלוג אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה. כיון שצריך עבדו המיוחד לו,
ולכן בנכסי מלוג שאין לבעל אלא פירות ולאשה אין בפירות כלום, אינו נקרא עבדו
המיוחד לו. ועבדי מלוג אפילו נפלו לה קודם שנתאסרה אין יוצאים לאשה
משנישאת אבל קודם שנישאת יוצאים לאשה ולא לאיש (ש"ך סקמ"ח).

(סח) אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה. בשן ועין, אבל איש ואשתו יכולים לשחררה
(ברכי יוסף ס"ק ט"ב ממשנה למלך פ"ה מעבדים ה"טו). ולא כדעת האומרים שאינם יכולים לשחררה
(דרכי נועם יר"ד סימן ט).

(סט) הפיל שן עבדו וסימא עינו. ביחד או בזה אחר זה (כל המפרשים בדעת המחבר).

(ע) יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו. כיון שיש ספק
בעבד היוצא בראשי אברים ועדין אין לו גט שחרור האם יש לו קנס או לא, לכן מי
שתפס לא מוציאם ממנו כי המוציא מחבירו עליו הראיה (ט"ז סק"ד).

(ע"א) חייב ליתן לו דמי עינו. שהרי כבר שחררו. והב"ח כתב שאם בפעם אחת הכה
את שינו וסימא את עינו שלא היה זמן לכתוב גט שחרור יתן לו דמי עינו, ואם הכה
את שינו וסימא את עינו בזה אחר זה שהיה יכול הרב לכתוב גט שחרור בין הפלת
השן לסמית העין אין נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוצאים מידו. והסכים עמו
הש"ך (סקמ"ט). אבל הטורי זהב (סק"ד) כתב שהעיקר כדעת המחבר שאין חילוק כלל
ואפילו בבית אחת אינו צריך לתת לו גט שחרור. ויש מי שכתב שכל זמן שלא כתב לו
גט שחרור אי אפשר לחייבו לשלם דמי עינו או שינו שהרי יכול לומר עדין עבדי
אתה והיכן ספר שחרור ששלחתי אותך. ואם ימות העבד כל עוד שלא קיבל גט
שחרור בטל חיובו של הרב, וכן במקום שאין הרב לפנינו לכתוב לו גט שחרור אי
אפשר לחייבו לשלם ורק אם תפס אין מוציאם ממנו. אבל מיד כשכתב גט שחרור

אִיבָרִים, (עב) אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קִנְס, נוֹהֵג בְּזִמְנֵי הַזֶּה, (עג) שְׁאֵם בָּאוּ עֲדִים בְּדָבָר אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וַיֵּשׁ מִי שֶׁכָּתַב (עד) שְׁמִשְׁמֵתִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ גֵּט שְׁחָרֹר. (עה) וְהוּא הָדִין אֵם (עו) הִלְזָה הָאֵלּוֹן מִעֲלָמוֹ (טו) בְּשֵׁם הַרְמֵז'ס וְהִרְא'ט). **מֵא** כִּיצַד בְּשֹׁטֶר, כּוֹתֵב עַל הַנֶּיֶר (עז) אוֹ עַל הַחֶרֶס: הִרִי אֶתָּה בֶּן חוֹרִין, אוֹ הִרִי אֶתָּה לְעֶצְמָךְ, אוֹ אֵין אֵין לִי עֶסֶק

~~~ דעה ברורה ~~~

חייב לשלם דמי עינו או שינו למפרע, ואפילו שבזמן שהכחו לא היה יכול לתובעו בדין לא פקע חיובו וחייב לשלם לו דמי עינו ושינו (ראשון לציון).

(עב) אף על פי שהוא קנס. שקנסה התורה לאדונו, שאפילו הפיל שן עבדו שאין השן שוה אלא זוז והעבד שוה אלף זוז יוצא בו לחירות, ודיני קנסות אין נוהגים בזמן הזה כי צריך דוקא בית דין מומחים, מכל מקום דין העבד שיצא לחירות נוהג בזמן הזה, שהרי כבר נתבאר שאם תפס אין מוציאים ממנו אף בזמן הזה, והעבד תופס עצמו שהרי גופו אצלו (ש"ך סק"ג).

(עג) שאם באו עדים בדבר אינו יכול להשתמש בו. ומשמע אפילו הודה קודם שבאו עדים אינו פטור, כיון שצריך בית דין מומחים ואין הודאתו בבית דין של עכשיו כלום.

(עד) שמשמתין אותו עד שיכתוב גט שחרור. שלא להכשיל הבריות (לבוש אות מ). והב"ח והט"ז (סקט"ו) כתבו שלא כופין אותו לכתוב גט שחרור, כי אולי הודאתו כהודאה חוץ לבית דין ואינה כלום.

(עה) והוא הדין אם הודה האדון מעצמו. בלי עדים שהפיל שינו וסימא עינו יוצא העבד לחירות, כי הודאת בעל דין כמאה עדים. ואינו פטור משום מודה בקנס ואחר כך באו עדים, כיון שהודאתו בזמן הזה בפני בית דין שאינם מומחים אינה הודאה (לבוש, ב"ח סמ"ע חו"מ סימן א סק"ח). ולדעת הש"ך במקום שאי אפשר לחייבו משום מודה בקנס אי אפשר לחייבו משום הודאת בעל דין, ולכן אם הודה מעצמו ואין עדים כלל אינו חייב בהודאתו ואין העבד יוצא בו לחירות, ואם הודה מעצמו ואחר כך באו עדים בזמן הזה שאין בית דין מומחים חייב על פי העדים. ולפי זה כוונת הרמ"א והוא הדין אם הודה האדון מעצמו, קודם שבאו עדים, חייב והעבד יוצא לחירות, ולא אומרים שנחשב כמודה בקנס ואחר כך באו עדים שפטור, שאינו כן כי ההודאה היא כהודאה חוץ לבית דין (ש"ך סק"ב, הגר"א סק"פ).

(עו) הודה. וכל מה שהודאתו מועילה בזמן הזה היינו שאינו יכול להשתמש בו אבל להתירו בבת חורין צריך עדים (בית אל [נתנון] חדר טז חידושי רמב"ם עבדים פרק ה אות ט).

(עז) או על החרס. אפילו שיכול להזדייף כשר בעידי חתימה בלבד בלי עידי מסירה (רמב"ם עבדים פ"ה ה"ג).

בְּדָ, (עח) וּמוֹסְרוֹ לִידּוֹ (עט) אוֹ לְאַחַר בְּשִׁבְלּוֹ, אֶפְלוּ בְּלֹא יְדִיעַת הָעֶבֶד, (פ) שְׁזִכּוֹת הוּא הוּא לוֹ שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְחֵירוֹת, וְאִם מוֹחָה בְּיָדוֹ מִלְקַבְּלוֹ, (פא) לֹא יֵצֵא בּוֹ לְחֵירוֹת.

~~~ דעה ברורה ~~~

(עח) וּמוֹסְרוֹ לִידּוֹ. וּגִיטוֹ וִידּוֹ בָּאִים כֹּאחַד (קידושין כג.) ואֶפְלוּ שֶׁהַכּוֹתֵב שֹׁטֵר מִתְּנָה עַל שְׂדֵהוּ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַשְּׂדֵה לֹא קִנָּה הַמִּקְבֵּל, מִכָּל מְקוֹם בְּשַׁחְרוּר כְּשֶׁמוֹסֵר לִידּוֹ מוֹעִיל, כִּי אֵין צָרִיךְ אֵלֹא נִתְיֵנָה הַשֹּׁטֵר וְלֹא זִכִּיתָ הַשֹּׁטֵר (קצות החושן סימן ר סק"ה).
(עט) אוֹ לְאַחַר בְּשִׁבְלּוֹ. אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַל הַקֶּרֶקַע לִיד הָעֶבֶד וְהָעֶבֶד לִקְחוֹ מִהַקֶּרֶקַע, כִּיוֵּן שֶׁהָעֶבֶד כִּמוֹ חֲצִירוֹ שֶׁל הָרֵב הַנוֹתֵן וּבִשְׁעַת קִבְלָה נַעֲשֶׂה חֲצִירוֹ שֶׁל הַמִּקְבֵּל (אבני מילואים סימן קלט סק"ב בִּשְׁם מִכְתָּב מֵאֵלִיהוּ שַׁעֲרֵי וְסִימָן א.). וְאוּלַּי כִּיוֵּן שֶׁחֲצֵר הוּא מִדִּין שְׁלִיחוֹת וְנִחְשָׁב כְּאִילוֹ שְׁלִיחוֹ מוֹסֵר הַשֹּׁטֵר, אוֹ שִׁידּוֹ מוֹסֵר לִיד שְׁלוּחוֹ (כַּמְבֹּאֵר בְּאֲבֵנֵי מִלּוּאִים שֵׁם) אִם כֵּן יוֹעִיל רַק אִם הִנִּיחַ בַּקֶּרֶקַע לִיד עֲבָדוֹ הַכּוֹפּוֹת שֶׁנִּחְשָׁב כְּחֲצִירוֹ אֲבָל כְּשֶׁאִינוֹ כּוֹפּוֹת אִינוֹ נִחְשָׁב כְּחֲצִירוֹ (נתיבות שלום [למפרט] סימן ז).

(פ) שְׁזִכּוֹת הוּא לוֹ שֶׁיֵּצֵא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְחֵירוֹת. וְזִכִּין לְאָדָם שֶׁלֹּא בִּפְנִי.
(פא) לֹא יֵצֵא בּוֹ לְחֵירוֹת. וְאִינוֹ דוֹמֶה לְכֹסֶף שִׁישׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּצֵא לְחֵירוֹת אֶפְלוּ בַּעַל כּוֹרְחוֹ שֶׁל הָעֶבֶד, כִּי נֹוֹחַ לְאֲדוֹן לִקְבֹּל הַכֹּסֶף וּמִקְנָהוּ מִדַּעְתּוֹ, מֵה שֶׁאֵין כֵּן בַּשֹּׁטֵר (ט"ז סקט"ז, ש"ך סקט"ד). אוֹ שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁנִּקְנָה כֵּךְ יוֹצֵא, וּבִכֹּסֶף הַמִּטְבַּע אֶחָד הוּא, אֲבָל שֹׁטֵר לְשׁוֹנוֹת הַשֹּׁטֵר שׁוֹנִים זֶה לְשׁוֹן קִנְיָן וְזֶה לְשׁוֹן שַׁחְרוּר (ש"ך שם). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמוֹעִיל הַשֹּׁטֵר אֶפְלוּ בַּעַל כּוֹרְחוֹ, כִּי זִכּוֹת גָּמוֹר לְעֶבֶד שֶׁמִּתִּירוֹ בְּבֵת חוֹרִין וּמִכְנִיסוֹ לְכָלל מִצּוּת יִשְׂרָאֵל, וְאִם הִיָּה כֹאֵן הֵייוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ לִקְבֹּל בַּעַל כּוֹרְחוֹ וְלִכְן גַּם כְּשֶׁאִינוֹ כֹאֵן מִזְכִּים לוֹ בַּעַל כּוֹרְחוֹ וְאֶפְלוּ עוֹמֵד וְצוּחַ בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם (רשב"א, וְהִבִּיאוּ הַגְר"א סקפ"ד לִיקוּט, וְגִלְיוֹן מֵהַרֶּשֶׁ"א). וְכֵן מִצִּינוֹ שֶׁמוֹעִיל זִכִּיה בַּעַל כּוֹרְחָה בְּזִכּוֹת גָּמוֹר בְּמִי שֶׁהִמִּירָה אִשְׁתּוֹ מִזְכֶּה לָהּ גִּט עַל יְדֵי אַחֵר וְנוֹשֵׂא אַחֶרֶת וְאֵין צָרִיךְ לְחוֹשׁ לְחֵרֶם רִבִּינוֹ גִּרְשׁוֹן וְאֶפְלוּ צוּחַת שְׂאִינָה רּוֹצָה (אבני מילואים סימן א סק"ה, עֵין יִצְחָק אֲבֵן הָעֶזֶר סִימָן א, אוֹר הַמֵּאִיר סִימָן סב).

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

ידידינו הרה"ח ר' דוד ריכר שליט"א

לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' יוסף בן הר"ר יהושע ז"ל כ"ח אדר

יעקב מנצח ביטוחים 02-5370030

לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל

ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה

הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצח שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות - הנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com

בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 פלאפון 0533127341 כל הזכויות שמורות